

הרב ישראל דוד ניוונר זצ"ל

מיסודות התשובה

פתיחה

מה 'נורא' בימים הנוראים?
'בעת התשובה תתעורר זכות המצוה'
'ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו'
אין תשובה בלי לימוד מוסר

פתיחה

הגה"צ רבי ישראל דוד ניוונר זצ"ל נולד בהונגריה בעיירה סמוכה לעיר חוסט בתשעה באב תר"צ. משפחתו הייתה מקורבת מאוד לאדמו"ר מסאטמר ה'דברי יואל' זצ"ל, ואת העלייה לתורה של בר המצוה שלו קיים בבית מדרשו בעיר סאטמר. רבי ישראל דוד נשאר דבוק ברבי ובחסידות סאטמר עד סוף ימיו. בימי השואה עבר הנער ישראל דוד מאורעות קשים מאוד, חלק מהם הועלו על הכתב בקונטרס 'נס ההצלה' שנכתב על פי דברים שמסר בעל פה. לאחר השואה גילה רבי ישראל דוד שאיבד את כל משפחתו, ונותר לו רק אביו ר' מנשה ז"ל. הוא הצטרף לשיבתו של הרבי ה'אמרי חיים' מוויז'ניץ זצ"ל שהוקמה אז בעיר גרוסוורדיין. הרבי חיבבו עד מאוד, ורבי ישראל דוד נשאר כל ימי חייו בקשר הדוק גם עם חסידות זו. לאחר תקופה בשיבתו של ה'אמרי חיים' הגיע לעיר סלצהיים, פרבר של העיר פרנקפורט שבגרמניה. באותה העת פעלה שם ישיבת נובהרדוק בראשותו של הגה"צ רבי גרשון ליבמן זצוק"ל. ישיבה זו הוקמה עוד בימי השואה בגטו וילנה, משם עברה למחנות שונים ומשם למחנה העקורים ברגן בלזן, ומשם עברה הישיבה לסלצהיים שבגרמניה. למרות שר' ישראל דוד התכוון להישאר שם רק זמן קצר נדבקה נפשו בנפש רבי גרשון ליבמן זצ"ל ובדרכה של נובהרדוק, והוא נשאר בישיבה שבע שנים, עד לנישואיו בשנת תשי"ד בירושלים עם הרבנית רחל שתחי' ממשפחת גרוסמן הידועה.

עם כל גדלותו בתורה, במוסר, וביראת שמיים הוא היה מסור בכל נפשו לזיכוי הרבים כפי שהתחנך בישיבת נובהרדוק. עוד בתקופת בחרותו נשלח ע"י רבי גרשון זצ"ל לסייע בהקמת ישיבה חדשה בטנג'יר שבצפון אפריקה, ומיד אחרי נישואיו בארץ ניסה להקים ישיבה בעיר חדרה אך הניסיון לא צלח. הוא עבר לבני ברק ומונה למגיד שיעור בישיבת 'תפארת ציון'. אחרי שנתיים הזמין אותו רבי גרשון להיות משגיח רוחני בישיבתו שבניתיים עברה מסלצהיים שבגרמניה לפובליין שבצרפת, והוא התמסר מאוד לתפקידו. לאחר כחמש שנים עבר לארה"ב, ושם מונה לר"מ ומשגיח בישיבת סאטמר בניו יורק. לאחר כמה שנים התבקש לסייע לישיבה ולקהילה חדשה שהוקמו בלוס אנג'לס, ושם

שהה שנים רבות. בהמשך סייע לאחינו רבי יצחק דוד גרוסמן שליט"א להקים את מוסדותיו במגדל העמק, וכן עזר להקמת מוסדות תורה נוספים. בשנתו האחרונה של הרב ליבמן עבר לצרפת כדי לעמוד לצידו בראשות הישיבה ששכנה אז בעיירה ארמונטייר. בהמשך חזר ארצה, וסייע למוסדות תורה רבים. הרב ניוונר זצ"ל מסר שיחות חיזוק והעביר שיעורי תורה בכל הארץ, ובני תורה רבים היו מתייעצים עמו בענייניהם הרוחניים והפרטיים. נוסף על כך שר' ישראל דוד היה דרשן בחדש עליון והכל היו מרותקים למוצא פיו, הוא היה גם מלחין ומנגן, והרבה מלחניו מושרים בפי תלמידיו ובקהילות שונות עד היום. הוא נחשב מגדולי המשפיעים המוסריים בשיטת נובהרדוק בדורנו.

בשנותיו האחרונות היה מעביר מדי שבוע בביתו שיעור מוסרי לקבוצה מצומצמת ברוח שיטת נובהרדוק. שיעורים אלו הוקלטו וחלקם הועלה על הכתב בהסכמתו, ומהם נדפסו כמה קונטרסים. בחודש שבט תש"ע כשהתקרב לשנות הגבורות הכריעה אותו מחלתו והוא נפטר בירושלים.

רבי ישראל דוד היה ת"ח גדול, שלם באמונתו ובביטחונו בבורא יתברך. הוא קיבל את ייסוריו הרבים באמונה ובשמחה. היה שלם גם במידותיו, ברח ממחלוקת, זיכה את הרבים כל ימיו בכל מקום שאליו נדרש, ורבים וטובים המליצו עליו את מאמרם ז"ל איש האשכולות - איש שהכל בו (ע"פ משנה סוטה ט, ט).

כאמור לעיל, תלמידיו העלו על הכתב שיחות וועדים שמסר ע"פ דרך נובהרדוק, ובהם הסבר נרחב על דרכי העבודה שלה הלכה למעשה. בחמשת הקונטרסים של 'המוסר והנועם' נמצאות גם שיחות אישיות שהיו לו עם תלמידיו, ואף סיפורים יוצאי דופן שאירעו לו בחייו שמהם ניתן להפיק מוסר השכל. כמו כן פורסם בהם הקונטרס 'נס ההצלה' - סיפור המאורעות שעברו עליו בשואה והניסים הגדולים שאירעו לו, וכן נדפסו כתבים נוספים ובהם דברים שלו ועליו.

כאן מובאים לדפוס בפעם הראשונה דברים שאמר בביתו בירושלים לקראת יום הכיפורים תשס"ט בעניין עבודת התשובה. ישר כוחם של המשכתבים והעורכים ותלמידיו שליט"א שהעבירו את הדברים למערכת 'המעין', והם מובאים כאן בכמה קיצורים ובעריכה קלה.

מה 'נורא' בימים הנוראים?

נמצאים אנו כעת בימים נפלאים - 'עשרת ימי תשובה'. לימים האלו יש שם מיוחד: 'ימים נוראים'. יש כמה וכמה ימים מיוחדים בשנה שיש להם שם מיוחד, אולם רק הימים האלו זכו לכינוי 'ימים נוראים'. המילה 'נורא' נאמרת גם כאשר מתייחסים

לבורא העולם עצמו, כפי שאומרים אנו בתפילת לחש שלוש פעמים ביום "האל הגדול הגיבור והנורא". כמו כן אומרים בשעת הוצאת ספר תורה בימים הנוראים "אחד אלוקינו, גדול אדוננו, קדוש ונורא שמו". ובימים הנוראים עצמם, הנוראים בעצם מציאותם, בשל מה שמתרחש ומתהווה בהם, אנו מזכירים זאת בכל התפילות: "ובכן תן פחדך... ושמך נורא על כל מה שבראת". וכן הוא לקראת חתימת הברכה: "קדוש אתה ונורא שמך". גם בעת נעילת הימים האלו, קודם תפילת נעילה, אחינו הספרדים אומרים בבכיות ובתחנונים עצומים את הפיוט הידוע: "אל נורא עליה". נמצינו למדים שהמושג 'נורא' שייך למציאות הימים הנוראים. הוא נוכח בתפילות, בסליחות ובפיוטים הנאמרים בימים הללו, וגם בשמו של הקב"ה.

מהו אם כן פשט המילה 'נורא', המבטאת את מהות הימים האלו? יש מפרשים שהתיבה 'נורא' הנאמרת בכל יום בתפילה "האל הגדול הגיבור והנורא" כוונתה היא לבטא את נוראות השגחתו בעולם. השגחתו של הקב"ה בעולם היא באמת דבר נורא ואיום!

טרם שנמשיך אומר יסוד חשוב: ההבנה וההרגשה בעניינים אלו תיתכן רק אם מתבוננים ומעיינים בהם. אדם יכול לעבור על יד דברים נשגבים אלו, ולא ישיג ולא יבין דבר משום שאינו חושב ואינו מתבונן בדברים כלל. וכבר חקק עניין זה הרמח"ל זי"ע, וז"ל בהקדמת מסילת ישרים:

ואף על פי שכבר קבועים בלב כל האדם הישר התחלותיו ויסודותיו, אם לא יעסוק בהם יראה פרטיו ולא יכירם, יעבור עליהם ולא ירגיש בהם.

ואולם אם מתבוננים - רואים מיד שהשגחתו יתברך בעולם זהו עניין נורא נוראות! יכול אני לספר לכם על השגחת ה' מעצמי, בבחינת (איוב יט, כו): "ומבשרי אחזה אלוה". עברתי, ב"ה, את כל שבעת מדורי הגהינום. החל מאשוויץ וכלה במחנות אחרים ששהיתי בהם עד לשחרור. אני בעצמי לא מאמין איך נשארתי בחיים אחרי מה שעברתי שם; כעת אי אפשר להאריך בזה, אולי בהזדמנות ארחיב בפניכם על חסדי ה' שליו אותי באותם ימים - שאת רישומם הנני חש בכל עת. כשרואים דברים נוראים הנובעים מהשגחת ה', איך שיכולה להיות השגחת ה' על הפרט ועל הכלל בצורה מיוחדת כפי שאני ראיתי וחשתי - רק אחרי שנים רבות אולי מבינים מה קרה, רק אז רואים ומרגישים בחוש את 'נוראות השגחתו בעולם'! האדם בדרך כלל אינו מבין מהי תכליתם של המקרים העוברים עליו במשך ימי חייו; ואילולא הייתה בו אמונת איתן בבורא יתברך לא היה האדם מסוגל לעמוד במאורעות העוברים עליו בימי חייו. לפעמים רק בסוף חייו הוא רואה את כוונתו של הקב"ה, איך שהכל סובב ממנו יתברך לתועלת לאדם.

מן הראוי להציג בזה את דברי ה'חתם סופר' הידועים על הפסוק (שמות לג, כג) "וראית את אחורי ופני לא יראו". וז"ל (תורת משה שם):

יש לומר על פי רמז, הנה אנו רואין כמה דברים סיבות מסיבות שונות הנעשים בארץ מתחת, אשר אנו מתמיהים למה עשה השי"ת ככה. אבל לאחר רבות הזמן אנו רואים ומבינים למפרע, הכל כאשר לכל - כל הסיבות תכלית כוונתם כי כולם היו הכנות כדי שייעשה דבר גדול כזה, וכאשר היה בנס פורים הריגת ושתי ולקייחת אסתר וכל הסיבות שהסביבו לדבר הזה והכל היה הכנה להצלת ישראל, אבל קודם שנעשה פתגם המלך אין אנו מבינים, רק מאמינים כי בלי ספק לא דבר ריק הוא, רק ממנו טעם הדבר כמוס ונעלם. ואמונה זו טובה גדולה הוא לנו, כי מקבלין שכר על האמונה. וזה 'וראית את אחורי' - לאחר שנעשה תכלית הדבר תראה ותבין למפרע מה שהיה ומה שנעשה; אבל 'ופני לא יראו' - קודם עשיית הדבר לא יראו ולא יבינו תכליתו

רק אחרי עבור זמן מאז שהדברים והמאורעות עברו על האדם - פתאום האדם רואה את ה'השגחה', איך שהכל היה במדויק. איך שהאדם הגיע דווקא לכאן, והלך לשם, ובשביל מה הלך הוא מלכתחילה לאלו ואלו המקומות...

רבתי! אני יכול לספר לכם שעות על גבי שעות רק על ה'השגחה' שלי, מבחרות ועד עכשיו, איך שהקב"ה הנהיג אותי - פלאי פלאים! עד כדי כך שהנני רואה שמחנה הריכוז היה אחד מהדברים שבלעדם אי אפשר היה לי להגיע למה שהגעת. וידוע מה שאמר הבעש"ט, שיכול להיות שתקרינה מלחמות בעולם - רק בשביל שיצאו מזה שידוכים! שאם צריך להגיע איזה שידוך, שהכריזו מן השמים פלוני לבת פלוני ובת פלוני לפלוני - למשל מאירופה לירושלים... - אז כל העולם יכול להתהפך כדי שיצא כזה שידוך לפועל! האדם לא יודע כלום באותה שעה; אומנם כשמסתכלים אחורה מבינים למפרע ובחוש את ביאורו של החת"ס לפסוק הנ"ל: 'וראית את אחורי ופני לא יראו'.

האדם לא יודע שום דבר! צריך לדעת ולהשריש ידיעה זו בתוך ליבנו - שהאדם לא יודע כלום! לפעמים אחר כך רואים את כוונת הדברים. האדם לא יודע למה הוא נמצא דווקא במקומו, ומדוע בהמשך עזב את מקומו והלך למקום אחר. אלא עליו לדעת שהכל ב'השגחה פרטית' מדויקת, והכל רק לטובת האדם! לפעמים אח"כ רואים ומבינים, ולפעמים לא מבינים. הכי גרוע הוא מי שחושב שהוא 'מבין' הכל ובטוח בזה בעצמו; כי בדרך כלל מה שהאדם חושב שהוא מבין האמת אחרת לגמרי. לפעמים מגיע זמן שרואים לבסוף את הכל, ומבינים אז למפרע איך הכל הסתובב מן השמים. לכתחילה מסובב ה' את הסיבות כפי רצונו וחפצו - עד שמגיעים בסוף לתכלית המבוקשת. לפעמים מסתכלים אחורה - ומבינים אז דברים שלא הבנו בעבר כלל. גם אני הנני מרגיש לפעמים שדברים שאירעו עימי לפני כשישים שנה ומעלה, נהיו מובנים לי רק כעת; הכל רק מהשגחת ה' יתברך!

וממילא, מאומת הוא מה שלימדונו רבותינו, שעיקר העבודה וההתעוררות בימים אלה, הינה השגת הרגשת הפחד והיראה ממנו יתברך; וכפי שמתפללים אנו על כך בתפילות הימים הללו:

ובכן תן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך, ואימתך על כל מה שבראת, ויראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים, ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם. כמו שידענו ה' אלוקינו שהשלטון לפניך, עוז בידך, וגבורה בימינך, ושמך נורא על כל מה שבראת.

כי אכן זוהי בקשתנו בעת הזאת: 'ובכן תן פחדך ד' אלוקינו על כל מעשיך' - מבקשים אנו שהקב"ה יכניס פחד בליבות אנשי העולם וכל הנמצאים שבו, כי זוהי מהות ותכלית הימים הללו.

ימים אלו, שבהם מתפללים אנו על המלכת ה' ועל ביסוס שלטונו בעולם, ועל ידי ההתבוננות בזה אנו מרגישים את השגחתו בחוש - הם 'נוראים' ללא ספק. הרגשה זו, של השגחת ה' בעולם והנהגתו עם בריותיו בדיון ובחסד - שהם הם מלכותו ושלטונו בעולם - אמורה לעורר בנו אמונה וביטחון בו יתברך. ועל כך מתפללים אנו בימים אלו, שיכירו כל באי עולם את 'נוראות השגחתו בעולם', וימליכו אותו עליהם בשלימות - והיא היא תשובתם וחזרתם לה' יתברך.

'בעת התשובה תתעורר זכות המצוה'

כתב רבינו יונה ב'שערי תשובה', בהסבירו את אחד מעשרים עיקרי התשובה שמנה בספרו. וז"ל (א, מא):

התפילה: יתפלל אל ה' ויבקש רחמים לכפר את כל עוונותיו. שנאמר (הושע יד, ג): "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו". 'קחו עמכם דברים' - זה עניין הווידוי. 'אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב' - זה עניין התפלה. ופירוש 'וקח טוב' - מעשה הטוב שעשינו.

והיינו, שאנו מתפללים להקב"ה, שע"י הווידוי שעשינו תיקח את מעשינו הטובים ויתחשב בהם.

נתבונן נא: רבינו יונה כותב, שישנה אפשרות כזאת, שהאדם יעשה מצוות - והקב"ה לא יקח את המצוות הללו ולא יתחשב בהם! והוא מבאר את דבריו:

כי אמרו רז"ל (סוטה כא, א): 'עבירה מכבה מצוה' - שהאדם אכן יכול לעשות מצוות כרימון; אבל אם עשה הוא גם עבירות - העבירות מכבות את המצוות. והיינו, שאין העבירה מסירה ומוחקת את המצוות עצמן, אלא רק מכבה אותם; גורמת היא שאורה של המצוה נכבה. ובדמיון לנר מכובה,

שאע"פ שמציאותו של הנר קיימת - אבל אינו מאיר הוא. וכך היא מהותה של המצוה לאחר העבירה: נמצאת היא; אבל היא, כביכול, חשוכה.

וממשיך רבינו יונה לבאר עניין זה:

ובעת התשובה יתכפרו העוונות ותתעורר זכות המצווה ויאיר נרה, אחרי אשר לא הגיה אורו לפני התשובה.

והיינו, שהתשובה מאירה מחדש את המצוות; האור שלהם זורח כפי שהיה קודם שנכבה מחמת העבירות.

אפשר לדמות את כיבויה של המצוה לאחר העבירה והתעוררות אורה מחדש לאחר התשובה לדרכם של הגחלים. הגמרא אומרת במסכת בבא קמא (ט, ב): "גחלת - כמה דשביק לה, מעמיא עמיא ואזלא" - ככל שמניחים את הגחלת היא נהיית יותר כבויה; וכך היא אף מצבה של המצוה לאחר העבירה. מה עושים כעת? - צריכים לנשב עליה; לנפוח עליה רוח - כי באמת יש עוד משהו בוער בתוך הגחלת, ועל ידי נשיבת הרוח האש חוזרת ומשתלהבת מחדש. וכך היא בדיוק מצבה של המצוה - לפני התשובה היא לא האירה; ועתה, אחרי התשובה, אורה של המצוה חוזר ומאיר.

ועוד כתב רבינו יונה בהמשך:

וכן כתוב (איוב ח, ו): "אם זך וישר אתה כי עתה יעיר עליך ושלם נות צדקך". אמרו רז"ל (ירושלמי ר"ה א, ג; ב"ר עט, ג): אם זך וישר היית לא נאמר, אלא אם זך וישר אתה - שעשית תשובה. 'כי עתה יעיר עליך' - עתה אחרי התשובה שעשית יעיר עליך כל הצדקות שעשית מלפנים.

כי באמת יכול להיות שאדם יחיה חיים שלמים, ועשה בהם הרבה מצוות - אך למעשה המצוות האלו מכובות ואינן מאירות מפני שלא עשה תשובה.

האדם שואל שאלות, יש לו 'קושיות': הוא צדיק, הוא עושה הרבה מצוות; ואם כן, איך יכול להיות שהוא חולה? מדוע המצוות שלו לא מגינות עליו?

רבינו יונה מסביר את הסיבה לכך:

קודם התשובה לא היו צדקותיך מגינות עליך. ואחרי שובך - וסר עונך, יעיר זכותך, ושלם נוות צדקך.

והיינו, שמצוות מכובות אין להן ערך; הן שוות רק אחרי התשובה - רק אז הן מתחילות להגן ולהאיר.

על פי דבריו הנפלאים של רבינו יונה, מובן היטב מדוע פסק הרמב"ם בהלכות תשובה שהבינוני צריך דווקא לעשות תשובה, ולא תספיק לו הוספת מצוות על מצוותיו. בלי עשיית תשובה - אי אפשר למצוות שיאירו; הן נשארות חשוכות ואפלות,

ואי אפשר להגן עליו. רק ע"י עשיית תשובה יאירו אורות המצוות של האדם; ואז יכולות הן אז להיחשב ולהישקל בעת דינו - וכך יוכל האדם להיחתם לחיים.

'ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו'

האדם שרוצה לחזור בתשובה עליו לעשות את הדברים הנדרשים ממי שרוצה לחזור בתשובה - להתוודות, להתחרט, לעזוב את החטא, להתפלל, ולקבל על עצמו על העתיד, ועל ידי כך עושה הוא תשובה. אבל מניין לו לדעת אם באמת הוא חוזר בתשובה? מהיכן ידע שהוא באמת משתנה ו'מתחלף' מרע לטוב?!

בנובהרדוק דיברו תמיד שמוטל על האדם ל'התחלף' - להשתנות. היו אומרים שם: ההוא 'יתחלף'; ההוא 'התחלף'; וההוא 'מתחלף' - כי באמת זו היא מטרת האדם בעולמו. כמו כן בענייננו: לא מספיק סתם לעשות תשובה - האדם צריך 'להתחלף'; להיות אחר לחלוטין ממה שהיה קודם התשובה. והוא ממש כדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (ב, ד) שהשב צריך להתעצם בתשובתו, עד שאמור הוא להיות כאדם אחר לחלוטין:

מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני ה' וכו' ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו, ומשנה שמו, כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותו המעשים, ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה.

ובמה צריכה להיות ה'התחלפות'? במה נמדדת תשובת האדם לאמיתו של דבר? תשובתו של האדם נמדדת באמת בעניין המידות.

ישנה דרשה נוראה לשבת שובה מ'החתם סופר' ז"ע בעניין זה, שאילולי שהיה כתוב בראש הדף 'חת"ם סופר' - הייתי חושב שמסתמא הסבא מנובהרדוק אמר את הדברים... ('דרשות חת"ם סופר' ח"ג, עמ' לח). תוכן דבריו הוא שעיקר תשובת השב הנרצית היא לעזוב את החטא ולעקור את רוע השאור - המידות הרעות - מליבו, עד שלא יזכרו ולא ייפקדו ולא יעלו על לב לעולם, ולא כמו אלו שמסתגרים בבתי כנסיות ומרבים באמירת תהילים, פרק שירה ומעמדות. בהמשך דבריו הוא מביא משל נורא, שהשב שעושה מצוות ואינו עובד על מידותיו ומגרעותיו, דומה הוא למי שגר בדירה סרוחה ומביא דברים טובים לתוך ביתו; והוא רק מוסיף יגון ואוון במעשיו - בהיות שבעת שיתערבו הדברים הטובים עם ריח בית הכסא ושאר הריחות הרעים מאוד, יהיו מתועבים ומשוקצים ביותר.

הוא מסביר את הנמשל, שזה מה שיארע לאנשים המתאכסנים בדירה הסרוחה של יצה"ר, ובעת שהם פוקחים את עיניהם בימים אלו, ורואים שמצבם רע ומר הוא, ורואים את המדרגות הגבוהות של הצדיקים, חושבים גם הם לנהוג כמוהם; וזהו, באמת, רק פיתוי היצר שהם יאמרו תהילים ומעמדות כל היום, כי לא יעמדו על דרכי

התשובה האמיתית - להסיר קודם מעצמם את הרע. והוא מציין לדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (ב, ב), שהתשובה היא להסיר את החטא ואת הרע, ולהחליט שלא ישוב לזה לעולם. וכמו כן מציין הוא לדברי רבינו יונה בשערי תשובה (א, יא). והאריך שם בדברים חריפים בעניין זה, עיי"ש.

כי אכן, עבודת התשובה דורשת להסיר קודם את הרע - וזוהו תיקון המידות; ורק לאחר מכן אפשר לחשוב על 'עשה טוב'.

רבתי! נער הייתי וגם זקנתי - ראיתי המון צדיקים גדולים בכל דבריהם, אבל שלמים במידות - בעבודת המידות; זאת אומרת שיוכלו לפרגן, לחלק כבוד והערכה, להיות טובי עין עם השני - קשה למצוא. ברוך ה' יש 'עובדים'; יש ראשי ישיבות; ויש גדולי תורה. אבל מידות מתוקנות זה עניין אחר.

אין תשובה בלי לימוד מוסר

יסודות גדולים בעבודת התשובה התבארו עד כה, בס"ד. ואולם שאלת ה'מבקש' קעת היא - כיצד ניתן לקיים את היסודות הללו הלכה ולמעשה?

והתשובה היא, שיסוד ותחילת עבודת התשובה האמיתית והשלימה תיתכן רק ע"י לימוד מוסר. תעיד על כך אמרתו הקולעת של המשגיח דשיבת חברון, הגרי"ל חסמן זצ"ל, כפי שהובאה בראש ספרו 'אור יהל': "היש כפרה בלא תשובה? - אין! היש תשובה בלא לימוד המוסר? - גם זה אין!".

רבתי! בלי לימוד המוסר זה לא הולך! יכולים לומר היום שאי אפשר ללמוד מוסר, כי זה לא הולך היום, וזה לא מתאים היום... אבל אומר לכם מהפרקטיקה, מהמציאות, ממה שראיתי כבר בהרבה מקרים - אם לא לומדים מוסר כל יום העניינים יכולים ללכת ולהסתבך. אפילו קדוש עליון כמו ה'חתם סופר' למד עם תלמידיו בכל יום בספר 'חובות הלבבות'; ואמר שביום שהוא לא לומד מוסר הוא מרגיש קרירות ביראת ה'. ואם הוא הרגיש כך - אז מה נגיד אנו?!

ואכן, זוהי המציאות: כשלא לומדים מוסר כל אחד הוא צדיק בעיניו; לא סתם צדיק - אלא צדיק ממש! רק כשמתחילים ללמוד מוסר רואים את המציאות האמיתית. אלא שאיננו רוצים לראות את חסרונותינו. וכי חסר לי משהו? - ב"ה הכל בסדר! ועל כן צריכים ללמוד מוסר בכל יום, להכיר ולתקן את הטעון תיקון בנפשנו, ועל ידי כך נזכה לחזור בתשובה שלימה.

ואם אכן נעשה כך, ה' יתברך יעזור לנו שנזכה לחזור בתשובה שלימה אליו יתברך; ושיהיה לנו שנה טובה ומבורכת, גמר חתימה טובה, ושנזכה לגאולה שלימה ולברכה שלימה.